
Danska nationalbankens reorganisation

Author(s): I. Hkr.

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 10, häft 2 (1908), pp. 55-61

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3437022>

Accessed: 27-06-2016 04:30 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

The Scandinavian Journal of Economics, Wiley are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Danska nationalbankens reorganisation.

Blott helt flyktigt har inom den svenska pressen berörts, att under riksdagsperioden 1906—07 danska lagstiftningsmakten sysselsatt sig med en reform af Danmarks sedelbank. Äfven i Sverige förtjänar dock måhända omnämnas, huru man i Danmark ställt sig till några bland bankpolitikens viktigaste problem, sedan man beslutit sig för att ordna statens förhållande till sedelemissionen under en längre framtid.

Med svenska precedensfall i minnet skulle man närmast tänkt sig, att uppgiften kräft grundliga och vidlyftiga förarbeten genom sakkunniga, med tillhjälp af kommittéer och betänkanden o. s. v. I själfva verket var förloppet ett helt annat och vida enklare. Man gick till arbetet, ej i kraft af vunnen öfvertygelse om lämpligheten eller önskvärdheten af en bankreform, utan helt enkelt emedan saken ej längre kunde uppskjutas. Nationalbanken i Köpenhamn grundlades som bekant 1818 under århundradets brydsammaste finansperiod såsom vårdare af sedelmonopolet i stället för den helt interimistiska, föga lyckade riksbanken af 1813 och erhöj oktroj för ej mindre än 90 år. Under denna långa period har banken förstått fylla sin plats alldeles särskildt väl, hvad omsättningens trygghet beträffar, så väl till och med, att befolkningen vant sig vid att betrakta den som en nödvändighet och de grundsatser, hvarpå den byggts, såsom axiom. Det saknades därför också i Danmark motstycken till de täta och lifliga offentliga meningsbyten om sedelbankväsendet och dess grundproblem, hvilka under långa tider utmärka t. ex. den svenska debatten om hit-hörande frågor. Ej heller då den tidpunkten slutligen närmade sig, då oktrojen måste förnyas eller annan ordning träffas, röjdes i Danmark någon starkare öfvertygelse om, att grundproblem nu måste upptagas till skärskådande. Det lagförslag, som för ändamålet af regeringen förelades riksdagen i januari 1907, väckte föga motstånd. Det antogs, med några ej synnerligen genomgripande ändringar, och sanktionerades d. 12 juli 1907;

lagen gäller från och med d. 1 augusti 1908. Den reglerar likväl ej nationalbankens verksamhet i dess helhet; formellt inskränker sig lagen till att förlänga oktrojen för en tid af 30 år och att i samband därmed ändra den i vissa punkter, hvilka — som nedan visas — i verkligheten tillhöra bankens viktigaste grundregler. Följden har blifvit, att oktrojen af den 4 juli 1818 äfven under den nya perioden formellt lärer till efterrättelse i de ej ändrade punkterna; men som dess öfriga delar så godt som alla äro föråldrade och svårligen kunna tillämpas, består den gamla oktrojen närmast till namnet — såsom en ärevördig fornlämning från danska bankväsendets ungdom.

I likhet med åtskilliga monopolsedelbanker i andra stater tillhör nationalbanken, såsom känt är, ett bolag af enskilda aktieägare. Häre göres genom den nya lagen ingen ändring. Förslag till upprättande af en statsbank med sedelmonopol framställdes visserligen å riksdagen från socialdemokratiskt håll; men det rönt ett ganska akademiskt mottagande och förkastades af folketinget med 59 röster mot 25. Till stöd för detta förslag anfördes bl. a. särskildt, hurusom i Sverige under en följd af år sedelprivilegiet tillerkänts en statsbank och med goda resultat; men oafsedt den invändning, att en värdeminskning af sedlarna ej heller i Sverige vore utan exempel, yppades från närpå alla andra håll än socialdemokraternas obenägenhet att öfvergifva traditionen i den delen, helst som erfarenheterna från Danmark ej därtill gäfvade den ringaste anledning. Äfven det — bl. a. från tyska riksdagsdebatter kända — argument framhölls med styrka till stöd för en sedelbank med privaträttslig karaktär, att sådant vore för staten i händelse af fientlig ockupation det tryggaste.

I själfva verket blir emellertid enligt den nya lagen bankens privaträttsliga egenskap starkare betonad än hittills. Aktieägarnes inflytande på banken och dess ledning var hittills så godt som passivt. Banken styrdes enligt de ursprungliga reglerna af fyra direktörer, en tillsatt af regeringen och tre af »representantskapet», ett ursprungligen af kungavalda elektorer tillsatt kollegium på 15 personer, hvilka — såsom det heter i oktrojen af 1818 — »föreställa hela intressentskapet» och som supplera sig själfva vid inträffad ledighet. Till något deltagande i bankens angelägenheter hafva delägarne hittills aldrig kallats. För framtiden skall däremot hållas minst en årlig bolagsstämma (extra stämmor kunna äfven utlysas på begäran af direktörerna, sex representanter eller aktieägare, som tillsammans inneha minst $\frac{1}{10}$ af aktiekapitalet). Det blir nu stämman, som äger välja representanterna; dessutom får den behandla

förslag, hvilka på närmare föreskrifvet sätt underställas dess beslut. Mot den sålunda fastställda ordning, som lämnar aktieägarna tillfälle att bevaka sina intressen i banken, riktades inom riksdagen en ganska skarp kritik från socialdemokraterna, hvilka voro långt ifrån att gilla dess skenbart demokratiska tendens; de ansågo stadgandet innebära en fara för privatkapitalistiskt öfverflyglande af statens intressen, enär intet hindrar en större eller mindre finansgrupp att uppköpa aktierna och tillvälla sig majoriteten inom bolaget.

En motvikt mot aktieägarnes inflytande har tillskapats så till vida, att bland de högst fem direktörer, hvilka enligt den nya lagen skola tillsättas, tvenne skola väljas af konungen; en af dessa två skall dessutom — på det särskildt landbrukskrediten må tillgodoses — vara »landbrukskunnig». Tanken var först att i ännu vidsträcktare mån lämna regeringen tillfälle att influera på vissa beslut af viktigare innebörd inom banken; det föreslogs nämligen, att finansministern, då ändring i diskont- och räntesatser föreläge till behandling, skulle kallas och personligen eller genom ombud äga säte och stämma inom bankens direktion. Men härtill nekade riksdagen sitt bifall; en sådan föreskrift ansågs vara både opraktisk och ur bankpolitisk synpunkt oriktig. Den ändrades sålunda, att finansministern i fall som nämnts visserligen bör kallas och får deltaga i öfverläggningen, men ej äger själf rösta.

I annat hänseende har dock banken måst tillerkänna staten ett fullt så effektivt delägareskap. Under det sedelprivilegiet hittills tilldelats banken utan någon afgift, måste den enligt de nya föreskrifterna afstå till staten en ganska stor del af sin vinst. Först och främst skall häraf till staten erläggas en fast årlig afgift af 750,000 kronor. Af det årliga öfverskottet äger bankens reservfond därefter tillgodogöra sig 5 proc., tills fonden vuxit till 30 proc. af aktiekapitalet (f. n. fattas häri blott c. 400,000 kr.), och sedan erhålla aktieägarna intill 6 proc. utdelning; hvad som då af vinsten återstår, fördelas med $\frac{1}{4}$ till staten och $\frac{3}{4}$ till aktieägarna. Dessa villkor kunna förefalla ganska dryga. Därest bankens grundfond fortfarande förblifver 27 mill. kr. — den kan likväl med konungens tillstånd höjas till 50 mill. — utgör den fasta afgiften c. 3 proc. på kapitalet, och som bankens aktier under senare år gifvit omkring 7 proc. utdelning, skulle aktieägarna för framtiden kunna påräkna blott c. 4 proc. på det nominella kapitalet. Icke förty hade oktrojens förlängning till följd, att aktiernas kurs steg ganska väsentligt. Förklaringen härtill är att söka i de viktiga ändringarna i föreskrifterna om täckning af banksedlarna.

Den nya lagen har nämligen med afseende å sedelfonderingen infört en principändring: kontingentsystemet har afskaffats och i stället ett rent kvotsystem föreskrifvits. Hittills har banken haft rättighet att för ett visst belopp, som genom kgl. kungör. af den 11 april 1901 senast fastställts till 38 mill. kr., utsläppa sedlar utan metallisk valuta; för den öfverskjutande delen skulle finnas full betäckning i metall eller i sådant utländskt tillgodohafvande, som undantagsvis finge jämnställas med metall (medel innestående på folio hos Sveriges riksbank, Norges bank och intill visst belopp äfven å giro hos Tyska riksbanken eller i vissa tyska penningrepresentativ). I stället för dessa regler föreskrifves nu, att banken äger utfärda så mycket sedlar, som omsättningen befinnes göra erforderligt, därest den besitter metallisk valuta för hälften af de utelöpande sedlarna. A-vista tillgodohafvanden (räntefria) hos de nyssnämnda tvenne utländska centralbankerna få äfven hädanefter inräknas i metallfonden.

Onekligen bereda de sålunda ändrade täckningsreglerna banken en betydande lättnad. Om man anslår rörelsens normala sedelbehof nu för tiden till omkring 120 mill. kr. — nominellt är det visserligen ibland något större, men å andra sidan hållas alltid åtskilliga millioner sedlar i reserv såsom tillgång — skulle till dess täckning hittills erfordrats en guldkassa å c. 82 mill. kr., och faktiskt höll banken under större delen af 1907 omkring 90 mill. kr. i metallisk kassa. Hädanefter kan den för samma sedelbehof nöja sig med en metallfond å 60 mill. kr. Alltså frigöres härigenom ett hittills räntelöst kapital å c. 20—30 mill. kr., hvars afkastning, äfven med en måttlig ränteafkastning, torde mer än uppväga bankens framtida afgift till staten. Äfven på annat sätt underlättas sedeltäckningen. Hittills har banken mot sina s. k. obetäckta sedlar skolat hålla i portfölj »lättrealisabla, goda och säkra aktiva» i proportion 150 kr. aktiva mot 100 kr. sedlar; proportionen ändras för framtiden till 125:100.

De nya täckningsreglerna bära prägel af stor försiktighet, äfven jämförda med de numera i Sverige gällande. Vanligtvis anses $\frac{1}{3}$ vara den »klassiska» täckningskvoten; Sveriges riksbank närmar sig enligt lagen den 3 maj 1901 visserligen successive förhållandet 1:2, men kan likväl aldrig behöfva fullt uppnå denna kvot, enär för de första 40 mill. kr. i metall får utsläppas 140 mill. kr. i sedlar. Exempelvis erfordras till en sedelstock af nedannämnda storlek följande minima i metallisk kassa (siffrorna betyda mill. kronor):

<i>mot sedlar</i>	<i>i metall hos Sveriges riksbank</i>	<i>hos Nationalbanken</i>	
		<i>enl. kung. af</i> 1901	<i>enl. lagen af</i> 1907
100	40	62	50
140	40	102	70
150	45	112	75
175	57.5	137	87.5
200	70	162	100
250	95	212	125

Vid en dylik jämförelse måste man hafva i minnet, dels att nationalbanken — som nyss omnämnts — i själfva metallfonden får inräkna vissa räntefria utländska fordringar, dels att dess behållning af gångbart mynt (äfvén annat än guldmynt) likaledes räknas till metallfonden. Men som å andra sidan föreskrifterna angående riksbankens sedeltäckning tillåta att grunda sedelutgifning å alla tillgodohafvanden hos utländska banker och bankirer i löpande räkning samt å guld, nedsatt på utrikes ort eller under transport, och som vidare för riksbanken någon nödvändighet ej finnes att för den s. k. obetäckta delen af sedlarna beräkna högre proportion i motsvarande bankmässiga tillgångar än förhållandet 100:100, kan äfvén enligt den nya lagen nationalbanken sägas vara bunden väsentligt stramare af sina täckningsregler än riksbanken af sina.

Här måste emellertid erinras om, att man i Danmark länge haft en »säkerhetsventil» mot täckningsreglernas eventuella tryck under kritiska tider, fastän den nog aldrig kommit till praktisk användning. Därest nämligen »mot förväntan» någon afvikelse från det föreskrifna förhållandet mellan sedlar och metall skulle visa sig, åligger det bankens direktion att senast före utgången af nästföljande månad ådagalägga, att bristen blifvit fylld. Föreskriften är bibehållen i lagen af 1907; men därtill har upptagits en annan nödhjälpsparagraf, som öppnar tillfälle att genom kunglig resolution »under särskilda förhållanden» för en tid af intill två år meddela banken lättnader i sedeltäckningsreglerna mot erläggande till staten af 5 proc. årlig ränta å det öfverskjutande sedelbeloppet. Nu inträffade — få månader sedan den nya lagen sanktionerats, men innan dess täckningsregler trädte i kraft — den spända situationen på penningmarknaden, hvaraf följderna ännu äro kännbara. Banken erhöi då i november 1907 genom kgl. resolution tillstånd att interimistiskt öka sin sedelutgifning utöfver de hittills föreskrifna, fastän inom de af den nya lagen bestämda gränserna; på så sätt lyckades man bereda marknaden någon lättnad.

Helt utan kritik lämnades de nya sedeltäckningsreglerna icke å riksdagen. Under förhandlingarna i folketinget hade bl. a. af en ledamot

väckts ett förslag, som gick ut på att åstadkomma en progressiv täckningskvot: de första 100 millionerna skulle täckas med minst 50 proc. metallfond, de nästa 20 med 60 proc. o. s. v., och för öfver 180 mill. kr. i sedlar skulle full metallisk valuta erfordras. Förslaget tillvann sig en icke ringa sympati, men afråddes från statsrådsbanken såsom onödigt försiktigt och förkastades slutligen.

Ett annat slutligen förkastadt förslag förtjänar äfven beröras, enär det angår en fråga, som i Sverige länge varit och ännu är tvistig. Som bekant är det i Danmark, där ingen allmän lagstiftning finnes angående banker, fullt tillåtligt för bankerna att deltaga i aktieemissioner; sådant hör ej heller till det ovanliga. Nationalbanken har, så vidt bekant, ej funnit lämpligt att taga del i sådana affärer; men intet hinder finnes i dess oktroj mot att så göra. Det föreslogs nu i folketinget att i den nya lagen upptaga ett ovillkorligt förbud för banken mot att vara intressent i eller garant för aktieemissioner, åtminstone utan samtycke af regeringen. Förslaget förkastades med 41 röster mot 23 och kom i landstinget ej alls på tal. Af debatten i folketinget framgick, att förbudet ansågs onödigt, då deltagande i aktieemissioner, äfven om det såsom regel måste anses ligga utom centralbankens område, likväl ej behöfde medföra större risk än andra bankaffärer.

Hårdare strid stod inom riksdagen om bankens skyldighet att framdeles upprätta flera afdelningskontor utom hufvudstaden. För närvarande äger den blott sex sådana; två af dem måste den 1901 åtaga sig att upprätta såsom vederlag för då medgifven utvidgning af sedelkontingenten. Nu uttrycktes inom riksdagen från flera håll förhoppningar om nya filialers upprättande, helst i samband med införande af modernare former för affärsgången; det framhölls sålunda, att därigenom lättnader skulle kunna vinnas i betalningsmetoden, särskildt ett allmännare bruk af checks. Banken tyckes emellertid varit obenägen att inlåta sig härå, emedan filialkontoren ej visat sig vidare lukrativa; det uppgafs uttryckligen af ministern, att man blott genom att bereda banken ersättning för därmed förbundna kostnader kunde förmå den att upprätta nya sådana.

Slutligen må beröras en jämförelsevis underordnad punkt, däri uppfattningen af statsintresset visat sig vara ganska olika i Danmark mot den i Sverige rådande. Lika litet som i den ursprungliga oktrojen innehölls i det nya lagförslaget något hinder för utländska undersåtar att förvärfva delägarskap i nationalbanken. Under riksdagsförhandlingarna

påpekades detta visserligen som en brist; likväl befanns det ej skäligt att utesluta främmande statsborgare från att teckna eller öfvertaga aktier i banken. Den enda inskränkningen, som gjordes, var att utesluta aktieägare, hvilka ej äga dansk statsborgarrätt, från rösträtt i bankens angelägenheter.

³/₂ 1908.

I. Hkr.

Några brister i vår arfsbeskattning.

Den till staten utgående arfsskatten är ju afsedd att vara en s. k. arfslotsskatt, d. v. s. en skatt, hvars föremål är de särskilda arfs- och testamentslotter, hvari den aflidnes kvarlåtenskap fördelas. Och i hufvudsak är skatten ock realiter en dylik arfslotsskatt. Dock finnas betydelsefulla afvikelser. En arfslotsskatt bör naturligtvis normeras efter de verkliga arfslotterna. Att genomföra detta hos oss har emellertid ej ansetts gå för sig, på den grund att man velat behålla det gamla uppbördssättet i form af stämpel å bouppteckningen vid dess inregistrering hos domstol. Arfsskatten kan sålunda komma och kommer väl ock i regeln att erläggas innan ännu kvarlåtenskapen delats och sålunda innan man ännu känner de resp. lotternas verkliga storlek. I följd häraf har skattenormeringen anordnats på det sätt, att, när bouppteckningen inges, domstolen, såvida ej arfsskifte, som uppfyller vissa angifna villkor, medföljer, har att efter vissa angifna grunder beräkna de resp. lotternas storlek och därefter lägga dessa *beräknade* belopp till grund för bestämmandet af arfsskatten. Nämda beräkning af lotterna skall ske på det sätt, att »såsom arfvings eller testamentstagares andel af behållningen i boet anses hvad å sådan andel finnes böra sig belöpa enligt lag och sådant testamente, hvartill — — — vid bouppteckningens stämpelbeläggning hänsyn skall tagas».¹ Till dessa testamenten hör dels testamente, som är i bouppteckningen intaget eller vid densamma i hufvudskrift eller bestyrkt afskrift bifogadt, dels testamente, som före bouppteckningens inregistrering bevakats. Domstolen icke blott skall taga hänsyn till dessa testamenten, utan den får icke taga hänsyn till andra testamenten än de, som på något af dessa sätt bragts till dess kännedom. På grundvalen af detta material skall domstolen be-

¹ Stämpelförfattningen den 2 juni 1899, § 8 d.